

16.01.2017

Bane Nor
postmottak@banenor.no

Saksnummer 201611133

Innspill til forslag til planprogram for fellesprosjektet Ringeriksbanen og E16 Høgstet–Hønefoss

Det refereres til Ringeriksbanen og E16, saksnummer 201611133 Frslag til planprogram 07.10.2016 fra Jernbaneverket (nå Bane Nor). Sabima vil gi følgende høringsuttalelse med merknader til planprogrammet.

Sabima ble invitert til dialogmøte med Bane Nor den 12. januar og satte pris på den gode innføringen vi fikk i planprogrammet. Vi skulle gjerne deltatt tidligere og vil vektlegge hvor viktig det er å involvere sivilbefolkningen derav også organisasjoner når prosessen gjennom statlig plan går mye raskere enn en ordinær plan.

Innledning

I Meld. St. 14 (2015-2016) Natur for livet – Norsk handlingsplan for naturmangfold står det følgende: «Regjeringen legger et generasjonsperspektiv til grunn i forvaltningen av norsk natur. Vi skal sikre framtidige generasjoners mulighet til å skape verdier basert på velfungerende økosystemer. Regjeringen vil derfor bidra til at dagens bruk av naturen er bærekraftig, hindre at arter utrykkes og naturtyper forsvinner, og videreføre arbeidet med å bevare et representativt utvalg av norsk natur.»

Valget av trase fra Sandvika til Hønefoss som blir presentert i planprogrammet er et trasevalg som vil medføre store negative konsekvenser for naturmangfoldet, der kritisk truede arter står i fare for å bli utrykkes og truede naturtyper kan gå tapt. Selv med omfattende avbøtende tiltak, restaurering og økologisk kompensasjon vil fortsatt konsekvensene være irreversible og negative for naturmangfoldet. Det er spesielt valget om å kjøre firefelts motorvei og jernbane gjennom et nasjonale og internasjonale viktige naturverdier vi reagerer på; Nordre Tyrifjorden våtmarkssystem og Ramsar-område, Røysehalvøya og med nasjonalt viktig natur- og kulturlandskap og Steinsfjorden/Tyrfjorden vannområde. Inngrepene i disse områden vil gjøre ubotelig og irreversibel skade. Men, det er viktig at det gjøres alt som er mulig for å avbøte, restaurere og kompensere. Og der det fortsatt er mulig; unngå. Ved enten å kjøre tunell, lage lengre/kortere bruer og unngå tverrslag på grunn av for hastig prosess.

Det beste hadde vært å unngå flere av de sårbare naturområdene som vei og bane krysser fra Sandvika til Hønefoss. Vi viser til våre tidligere innspill der vi fremhever at vi ikke støtter dette trasevalget for jernbane og firefelts bilvei. Vi vil fortsatt hevde at trase for jernbane over Nittedal burde utredes, eventuelt om Åsa, og at E16 i størst mulig grad burde følge dagens trase. Men det er en egen prosess, og vi ønsker å komme med tydelige innspill til dette planprogrammet selv om vi ikke støtter utbyggingen i sin helhet.

Planprosessen går alt for fort og vi er bekymret for hvilke konsekvenser dette kan få for naturmangfoldet og friluftslivet. Det er påfallende mange usikkerheter knyttet til valget av trase i planprogrammet. Dette er vel en konsekvens av at det ikke har vært en omfattende KVV med KU i forkant. Dette er bekymringsverdig og vi mener tidsplanen må kunne endres dersom det er utredninger som må gjennomføres før arbeidet med reguleringsplanen iverksettes.

Manglende kunnskapsgrunnlag og behov for utredning:

- Kunnskapsgrunnlaget er ikke godt nok og det må spesielt utredes for våtmarkssystemet ved Storelva, for kryssningen ved Kroksund, for delstrekningen Skaret, for furuskogområdet ved Prestmoen. Alle hver seg unike naturområder.
- Det er ikke kjent hvilke konsekvenser tiltakene vil få for naturmangfoldet.
- Endelige løsninger kan ikke bestemmes før konsekvenser er utredet og det er kjent om det finnes alternativer som vil gi mindre negative konsekvenser.

Det må være mulig å fravike veistandarden for flere av områdene og sikre en god restaurering av naturverdier som blir berørt i anleggsperioden.

I det følgende vil vi komme med innspill til de enkelte strekningene, i tillegg til innspill på noen overordnede tema:

- Økologisk kompensasjon: vi savner avklaring av prinsipper for kompensasjon, og forholdstall for kompensasjon. Vi støtter at det må betydelig med økologisk kompensasjon og at det må bli viktig i utarbeidelse av videre utredninger.
- Sammenhenger – massehåndtering må tas med i reguleringsplanarbeid og KU.

Naturmangfold

Sabima vil rette oppmerksomheten mot at de foreliggende planene for traséer berører områder som kan regnes som en biologisk hotspot, ikke bare i norsk sammenheng, men også i Skandinavia og internasjonalt. Områdene nord for Tyrifjorden har et svært høyt biomangfold, stor variasjon i naturtyper og stor landskapsvariasjon, og med den sterkt trua naturtypen kroksjøer, meandere og flomløp. Her finnes nordgrenser for mange arter, sågar arter på globalt nivå. Særlig viktig er elvelandskapet langs Storelva med kroksjøer som Norge internasjonalt har forpliktet seg til å ivareta gjennom Ramsarkonvensjonen. De trasealternativene som hadde kryssing her var de som ble vurdert med størst negativ konsekvens for naturmiljøet i tidligere utredninger for ny E16.

Sabima vil understreke at det er en særlig rik flora på Ringerike. Holebygda har mye kalkrik grunn som gir grunnlag for en flora med mange rødlistearter. Variasjonen i landskapet mellom skog, lysåpne sletter, kalkskrenter, våtmarks- og strandområder gjør dette området unikt i landssammenheng. Det er ikke bare kalkområdene som har en rik flora, det gjelder også Krokskogskrenten øst for Tyrifjorden og Steinsfjorden, samt furumoene som ligger på elveavsetninger omkring Storelva.

Elvemusling og edelkreps som vi finner i hhv. Storelva og Kroksund er arter som Norge er internasjonalt forpliktet til å ivareta.

Dette er unike områder som nå skal fragmenteres opp. Da er det avgjørende at det er stor bevissthet om å virkelig gjøre store og gode avbøtende tiltak. Det må settes strenge bestemmelser om restaurering av områder som blir berørt i anleggsperioden.

Kunnskapsgrunnlag

Om kunnskapsgrunnlag står det følgende i planprogrammet: *«Det synes å være mangelfull kunnskap om i hvor stor grad tiltaket vil redusere verdiene i området og hvor store de faktiske konsekvenser vil bli.»*

Men under utredningsbehov står det at det i hovedsak er godt nok kunnskapsgrunnlag. Det henger ikke sammen. Sabima mener det vil være stort behov for ytterlig utredning for flere av delstrekningene. Vi har utdypet noen under Utredning – manglende kunnskap under. Vi legger også ved vårt notat under, med beskrivelse av manglende utredninger fra tidligere høringer.

Manglende kunnskapsgrunnlag og behov for utredning:

- Kunnskapsgrunnlaget er ikke godt nok og det må spesielt utredes for våtmarkssystemet ved Storelva, for krysningen ved Kroksund, for delstrekningen Skaret, for furuskogområdet ved Prestmoen. Alle hver seg unike naturområder.
- Det er ikke kjent hvilke konsekvenser tiltakene vil få for naturmangfoldet.
- Endelige løsninger kan ikke bestemmes før konsekvenser er utredet og det er kjent om det finnes alternativer som vil gi mindre negative konsekvenser.

Utredningsprogram/KU

Vi mener det er behov for følgende tillegg:

Utredningsbehov:

- tiltakets sumvirkning for naturmangfold og klimatilpasning.
- Våtmarksområdet ved Storelva og Synneren naturreservat må utredes spesifikt.
- Tiltakets innvirkning på vannkvalitet i Steinsfjorden før det tas en beslutning om det skal være fylling, stasjon, eller blir bestemt bro. En av de mest artsrike innsjøene i Norge basert på vannmangfold. (Ytterligere innsnevring gir blant annet konsekvens for kreps/vasspest.)

- Massehåndtering – det også med sumvirkning. Selv om deler av massene skal plasseres i Drammen, så må det totale arealbeslaget med i beregningen. Konsekvensene av tiltakene i sin helhet er viktig.

Manglende kunnskap:

- Bymoen – sandfuruskog – sopp og insekter
- Fra Kroksund til Kjelleberget: grunnlendt kalkmark/kalkholdige løsmasser – moser, lav (skorpelav)
- Krysning over Steinsfjorden. Konsekvenser for vannmiljø.

Avbøtende tiltak og restaurering

Avbøtende tiltak er tiltak som gjør at omfanget at inngrepet

Økologisk kompensasjon

Vi savner en plan for økologisk kompensasjon i planprogrammet. Vi skulle hatt mulighet til å kunne gi innspill til valg av forholdstall på kompensasjon, hvilke områder som er tenkt kan inkluderes i utvalg og på prinsipper for valg av områder. Siden dette er et så nybrottsarbeid i Norge bør det være særlig stor grad av åpenhet, og arbeidet med kompensasjon må følge planprosessene. Vi forventer at den silingsrapporten som nå er under utarbeidelse vil bli delt og at vi får mulighet til å komme med innspill og delta i arbeidet. Vi viser til veileder for økologisk kompensasjon for Ramsar-områder. Våtmarkssystemet som helhet, og konsekvenser på hele området må tas med i vurderingen av økologisk kompensasjon.

Fysisk kompensasjon kan kreves i lovhjemmel for en viss mengde areal i dette området (verneområder, PA og UN), men Sabima vil forvente at det i dette prosjektet blir det inkludert et større utvalg:

- Naturtype verdi A og B
- UN og PA
- Viktige forekomster av kalkskog og åpen kalkmark
- De eksisterende verneområdene
- De foreslåtte verneområdene – Storelva
- Friluftsområdene Bymoen
- De bredere virkningene av inngrep i økosystem – virkninger utover planområdet som for eksempel i våtmarkssystemet. Landskapsøkologiske effekter.
- Skaret – skjæringer opp mot hot-spots og viktige naturtyper

Økologisk kompensasjon er ikke å bare verne tilsvarende naturtype andre steder. Kompensasjon skal også være å faktisk erstatte gjennom å nyskape minst tilsvarende områder: å skape no-net-loss/null-netto-tap. Arbeidet med kompensasjon i Åkersvika har vist at det er viktig å avklare kompensasjon tidlig i prosess. Det startet med et krav om 1:3

kompensasjon, men, på grunn av grunneierkonflikter, slik vi har forstått det, så har ikke det vært mulig å gjennomføre. Dette må forhindres at blir gjentatt for denne utbyggingen.

De foreslåtte verneområdene ved Storelva kan ikke regnes som økologisk kompensasjonsområder. Dette er områder som skulle vært vernet, men som ikke er det av påvente av regulering til vei/bane.

- Sabima mener 1:5 må være minstekriterie.
- Hvorvidt kompensasjon skal være on-site eller ex-cite må avklares tidlig.
- Det må kartlegges godt over lengre tid.

Her er en del prinsipper som Sabima mener bør følges i arbeidet med kompensasjon.

- Kompensasjon må alltid være aller siste utvei. Unngåelse, avbøting og restaurering må prioriteres først.
- Arealer som er aktuelle for framtidig vern skal ikke benyttes som kompensasjonsarealer
- Kompensasjon skal skje lokalt, men dersom det ikke er mulig må forholdstallet øke.
- Likt skal erstattes med likt
- God kartlegging må ligge til grunn
- Faglig kompetanse om kompensasjon må bygges opp gjennom pilotstudier. Ikke all natur kan kompenseres.
- Timing ved kompensasjon: Det er et viktig prinsipp at det fysiske kompensasjonstiltaket gjøres før inngrepet, og i god tid før inngrepet, slik at man vet at det gir ønsket effekt.
- Overvåkning og skjøtsel; det må alltid etableres skjøtels- og overvåkningsprosjekter for å sikre verdiene i overskuelig framtid
- Verneområde er ikke en akseptabel erstatning. Restaurering av allerede ødelagte områder bør være førsteprioritet når man skal finne kompensasjonsareal.
- Overkompensasjon; Som hovedregel skal det alltid kompenseres for vesentlig mer enn det som blir ødelagt
- Kompensasjonsbanker: det er viktig at man erstatter likt med likt der inngrepene skjer, og ikke oppretter banker for å ta seg av kompensasjonen.

Delstrekning 1: Sandvika – Sundvolden

Vi registrerer at flere instanser har uttalt bekymring for manglende utredning av valg av tverrslag med massehåndtering og transport. Fremdriftshensyn kan ikke tillegges så stor vekt at det får vesentlig negative konsekvenser for natur/friluftsliv/jordvern. Valg av metode, antall tverrslag og områder for deponering av masser må gjøres til det beste for naturmangfoldet. Vi mener massehåndteringen må avklares tidlig i reguleringsplanfasen og bli vurdert i KU på lik linje med konsekvenser for de faktiske traseinngrepene.

Vi mener at det må legges opp til så få tverrslag som mulig. Dersom det får konsekvens for tidsplanen er det viktigere å forhindre irreversible naturinngrep. I denne delstrekningen er det mange viktige naturområder og friluftslivsområder, og områder som ligger innenfor marka.

Delstrekning 2: Skaret - Høgkastet

Krokskogsskrenten (mellom Skaret og Rørvik)

Dette området med mye rike rasmarker har allerede over 300 funn av rødlistearter, men data fra kartlegging i Hvalpåsen er ennå ikke dataregistrert. I 2013 ble den kritisk truede (CR) billen *Anaglyptus mysticus* funnet i hasselstokker i rasmark under Tømmeråsen. Fire kritisk truede slørsopper, bl.a. den endemiske osloslørsoppen, er funnet i kalklindeskog (utvalgt naturtype) ved Nes. Det er også kjent flere forekomster av karplanta ertevikke (sterkt truet EN) som er i ferd med å få egen handlingsplan.

Vi forventer at det tas hensyn til disse viktige forekomstene og at ødeleggelse i dette området også blir avbøtet, restaurert og kompensert. En plan for dette bør følge med reguleringsplanen.

Delstrekning 3: Høgkastet - Bymoen

Kroksund forbinder Tyrifjorden og Steinsfjorden og er et nøkkelområde, spesielt for vannfugl og fisk. En rekke overvintrende vannfugl (spesielt svaner og gjess) oppholder seg i området og følger iskanten om vinteren. Her er f.eks. observasjoner av lappfiskand (sårbar VU) og en rekke rødlistete karplanter, og det er edelkreps.

Løsningene for vei og bane må utarbeides så de er til minst skade på fugl og på vannmiljø. Det vil kreve gode utredninger.

Vi er bekymret for konsekvensene på naturmangfold for den omfattende krysningen av Kroksund. Tilrettelegging for stasjon på Sundvolden er vi skeptiske til, det vil kunne legge beslag på viktige naturområder. Utsikftingen i Steinsfjorden er viktig.

Vi mener det må avventes å ta beslutninger om fyllinger, stasjon og bru til det er gjort gode utredninger av konsekvenser. Alle vannforekomster skal opp på god økologisk tilstand i henhold til vanddirektivet, og at utbyggingen i området vil føre til at dette målet ikke vil nås. Særlig er det påvirkningen av Kroksundet, Steinsfjorden og Storelva/RAMSAR-området som er svært negativt. Innsnevring i Kroksundet/Steinsfjorden vil føre til mindre vanngjennomstrømming i et allerede sterkt degradert vannsystem, med negative følger for vannkvalitet og biologisk mangfold (bl. a storørret, edelkreps).

Storørreten i vassdraget: her trengs det utredning og konsekvensanalyse av påvirkning på gyte-, oppvekst- og næringsområder og mulige avbøtende tiltak. Sabima vil involveres i

prosessen videre i forbindelse med utredning av avbøtende tiltak for storørret, edelkreps og vannkvalitet.

Innspill til avbøtende tiltak:

- Restaurere Sundvollbekken så den kan få positiv betydning for stor-ørretstammen.
- Utrede om det er andre tiltak som kan bidra til å forbedre tilstanden for storørretstammen, både med tanke på konsekvenser for gyte-, oppvekst- og næringsområder og mulige avbøtende tiltak.
- Tiltak som kan bidra til å forbedre strømmingene gjennom sundet; løfte/fjerne fyllingen.

For området stor forekomst av den kritisk trua soppen svartgubbe (CR), samt den sterkt trua planta bittergrønn (EN). Det er også funnet en rekke andre rødlistete sopparter her.

Vi vil også påpeke at det er kartlagt flere MiS-biotoper (Miljø i skog; «nøkkelbiotoper») i området.

Vei og bane gjennom Bymoen – stor konsekvens for friluftsliv og nærområder. Tiltak som kan bedre forholdene for lokalbefolkning er viktig for nærfriluftlivet. Også tiltak som kan hindre støy blir ekstra viktig her.

Strekning 4: Bymoen - Styggedalen

Denne delstrekningen vil utgjøre det verste inngrepet og vil få irreversible konsekvenser for naturmangfoldet. Våtmarkssystemet er et internasjonalt Ramsarområde med store våtmarksverdier. Selv om Helgelandsmolinja ikke vil krysse rett gjennom verneområdet, så krysser den gjennom et foreslått verneområde og den vil dele opp våtmarkssystemet og fragmentere det, og det kan ikke erstattes.

At denne traseen er valgt er så negativt at selv store avbøtende tiltak ikke vil gi særlig positive konsekvenser. Slik vi forstår det har Bane Nor nå bare to alternativer for krysning av Storelva. Enten en kortere eller lengre bro over elva, 8 meter over bakken. Vi forventer at begge disse alternativene blir konsekvensutredet. Sabima mener lang bro vil være det minst skadelige alternativet, som vil medføre minst fotavtrykk/arealbeslag på våtmarkssystemet. Sabima er svært opptatt av at våtmarkssystemets økologiske funksjon skal bli så lite forringet som mulig. Med en lang bru vil flomfaren reduseres og våtmarkssystemet vil kunne fortsette å meandrere og fungere i større grad som det gjør nå enn med en fylling over halvøya. Vi mener dette er viktig, selv om den lange broen er betydelig dyrere. Her vil understreke at det må myndighetene ta seg råd til, i tråd med naturmangfoldloven § 12; jmfør § 11 . Her skal naturmangfold ødelegges i så stor grad at selv tiltak som kan gjøre konsekvensene litt mindre må utføres.

I Ramsar-komiteens RAM-rapport (44 sider) understreker Ramsar-konvensjonen at Nordre Tyrifjorden våtmarkssystem er et særegent innlandsdelta som inneholder noe av det rikeste

biomangfold i Norge. Ramsar-sekretariatet påpekte at Norge er forpliktet under Ramsar-konvensjonen til å velge alternativer som har minst direkte og indirekte negativ effekt på våtmarkssystemene. Som følge av dette anbefalte de at flere av de tidligere alternativene ble vurdert nærmere, som å legge jernbanen øst for Steinsfjorden og oppgradere eksisterende E16 med f.eks. tre felt i stedet for fire. Viktig her er det faktum at konvensjonens sekretariat også var kritisk til Helgelandsmolinja, som norske miljøfaglige instanser har frarådet.

Ramsarkomiteen har kommet med en rekke anbefalinger dersom myndighetene skulle ende opp med alternativet over Helgelandsmoen. Disse må følges opp i videre prosess.

Det er foreslått naturreservat i Storelva. Dette ligger også rett ved Lamyra naturreservat og like sør for Juveren naturreservat. Det er en rekke viktige rødlistefunn i dette området, som i tillegg er et nøkkelområde for fugl. Det er registrert over 150 rødlistefunn i Artskart. Derav vil vi nevne vepsearten *Pamphilius stramineipes* (kritisk truet CR) er kjent fra Busund (2011), vepsearter *Ectemnius rubicola* (EN) ved Busund (2010), reliktojordbie (EN) ved Busund (2009) og burotblomsterflue (EN) ved Busund (2009).

Andre tiltak

Det bør legges vekt på å sikre nærfriluftlivet og opplevelse av naturmangfold. Det bør opprettes et nasjonalt våtmarkssenter/fuglesenter i Nordre Tyrifjorden. Sikre gode naturstier som erstatter tapte.

Videre arbeid

Sabima ønsker å bli involvert i videre arbeid. Spesielt i arbeid tilknyttet plan for økologisk kompensasjon og kartlegging av sårbare områder.

Vennlig hilsen

Anne Breistein
Assisterende generalsekretær

Vedlegg 1: Notat fra SABIMA om natur- og miljøverdier E16 Skaret- Hønefoss og Ringeriksbanen 30.04.2014

Vedlegg 1:

Notat fra SABIMA om natur- og miljøverdier E16 Skaret-Hønefoss og Ringeriksbanen

Oslo 30.4.2014

INNLEDNING

SABIMA vil sette oppmerksomheten på at de foreliggende planene for traséer berører et område som kan regnes som **en biologisk hotspot, ikke bare i norsk sammenheng, men også i Skandinavia**. Områdene nord for Tyrifjorden har et svært høyt biomangfold, stor variasjon i naturtyper og stor landskapsvariasjon. Her finnes nordgrenser for mange arter, t.o.m. arter på globalt nivå.

SABIMA er primært opptatt av bevaring av biomangfold og intakte naturtyper, men har også synspunkter på øvrige klima- og miljømessige konsekvenser av slike tiltak.

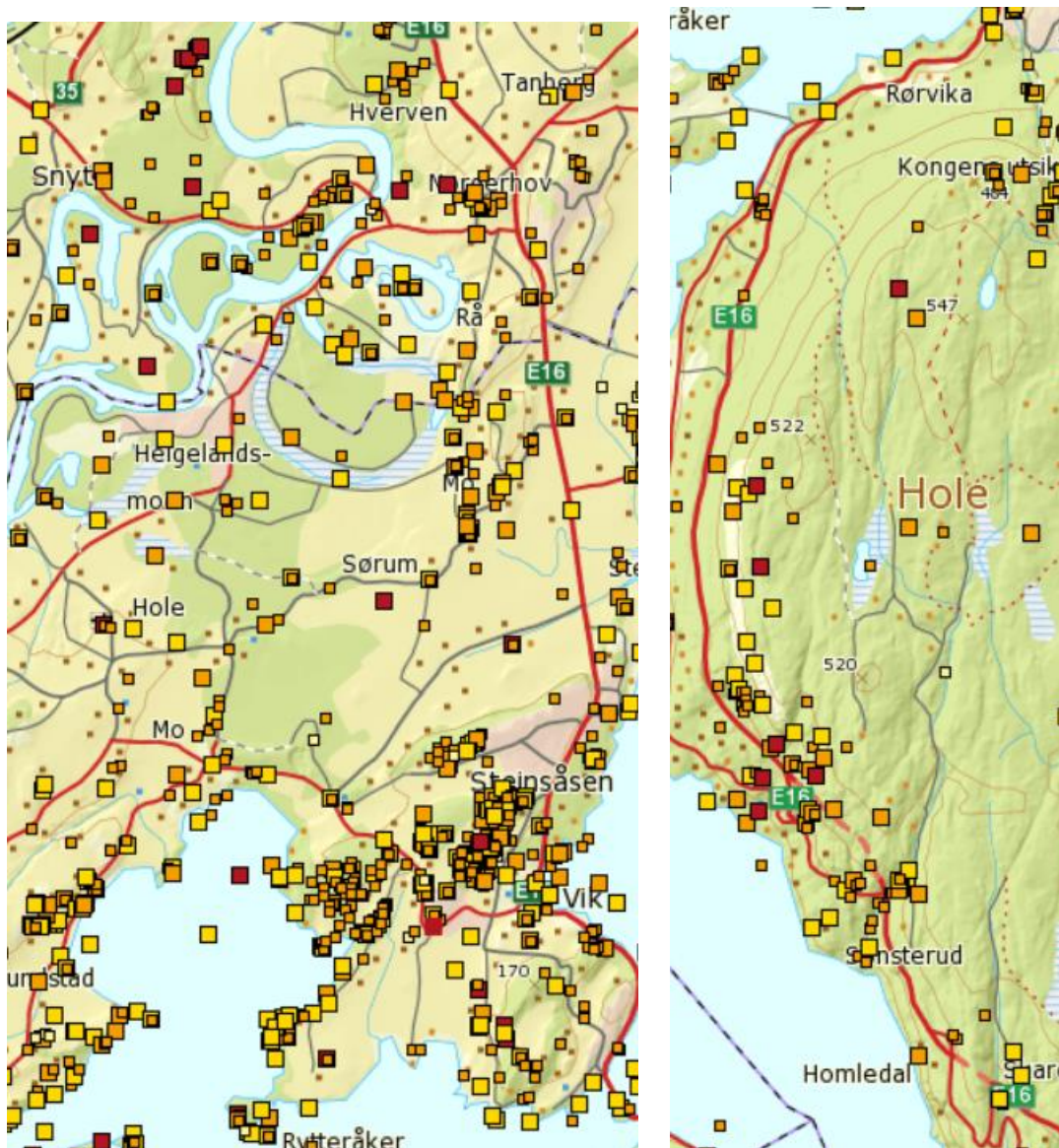
SABIMA begrenser seg til å kommentere hovedsakelig det som dreier seg om «grønn korridor» gjennom Hole-Ringerike. Vi vil også understreke at det er betydelige konsekvenser forbundet med såkalt «blå korridor» og alternativer av «rød korridor», samt traséer som måtte gå om Åsa (nord for Steinsfjorden).

VERDIER VED AKTUELLE VEI OG JERNBANETRASEER

KJENTE VERDIER

Vi forventer at Miljødirektoratet er godt kjent med kartlagte verdier i de aktuelle områdene, og dermed også med svakheter og mangler i disse (se nedenfor).

Verneområder og foreslåtte verneområder ligger på løpende bånd. De som mest sannsynlig blir berørt er Viksåsen nv, Biliåsen lv, Juvern nv og Lamyra nv. I nærheten ligger også Synnern nv. Det blir vanskelig å unngå det foreslåtte nye verneområdet ved Storelva.

Figur 1. Utsnitt fra Artskart (Artsdatabanken) over kartlagte rødlistearter i områdene mellom Skaret og Høenfoss, Ringerike og Hole kommuner. Uttak: 30.4.2014

Figur 1 viser kjente forekomster av rødlistearter i deler av området for de mest aktuelle traséene. Dette er kun hva som er registrert i Artskart. En må forvente at en del er registrert i tillegg til dette, men ikke lagt inn i databaser. I tillegg kommer alt som ikke er undersøkt. Vi vil trekke fram ulike delområder og naturtyper som vi betrakter som nøkkelområder som berøres av aktuelle traséer.

Krokskogskrenten (mellom Skaret og Rørvik)

Dette området med mye rike rasmarker har allerede over 300 funn av rødlistearter, men data fra kartlegging i Hvalpåsen er ennå ikke dataregistrert. I 2013 ble den kritisk truede (CR) billen *Anaglyptus mysticus* funnet i hasselstokker i rasmark under Tømmeråsen. Fire kritisk truede

slørsopper, bl.a. den endemiske osloslørsoppen, er funnet i kalklindeskog (utvalgt naturtype) ved Nes. Det er også kjent flere forekomster av karplanta ertevikke (sterkt truet EN) som er i ferd med å få egen handlingsplan.

Kroksund

Kroksund forbinder Tyrifjorden og Steinsfjorden og er et nøkkelområde, spesielt for vannfugl og fisk. En rekke overvintrende vannfugl (spesielt svaner og gjess) oppholder seg i området og følger iskanten om vinteren. Her er f.eks. observasjoner av lappfiskand (sårbar VU) og en rekke rødlistete karplanter.

Fekjær- og Gjesval-området

Flere forekomster av den prioriterte arten dragehode (sårbar VU/ansvarsart), samt dragehodeglansbille (EN). Området har også hatt observasjon av syngende åkerrikse som er en kritisk truet fugl (CR). På kalkberg her finnes den kritisk truede (CR) skorpelaven *Squamarina gypsacea*. Den sterkt truede graset smaltimotei (EN) er også registrert i området.

Borgenmoen

Her er det rundt 100 rødlistefunn, særlig av sopp. Bl.a. fire funn av sjokoladekjuke som er sterkt truet (EN) på rødlista.

Moene med Bymoen – Moesmoen og Lamoen

Relativt store områder med sandfuruskoget, men som ikke er tilfredsstillende kartlagt (se nedenfor). Bl.a. gammel forekomst av den sterkt trua planta bittergrønn (EN)

Storelva –Busund

Her er det foreslått naturreservat i Storelva og vi ser store konflikter ved en krysning her. Dette ligger også rett ved Lamyra naturreservat og like sør for Juveren naturreservat. Det er en rekke viktige rødlistefunn i dette området, som i tillegg er et nøkkelområde for fugl. Det er registrert over 150 rødlistefunn i Artskart. Derav vil vi nevne vepsearten *Pamphilius stramineipes* (kritisk truet CR) er kjent fra Busund (2011), vepsearter *Ectemnius rubicola* (EN) ved Busund (2010), relikjtjordbie (EN) ved Busund (2009) og burotblomsterflue (EN) ved Busund (2009).

Prestemoen

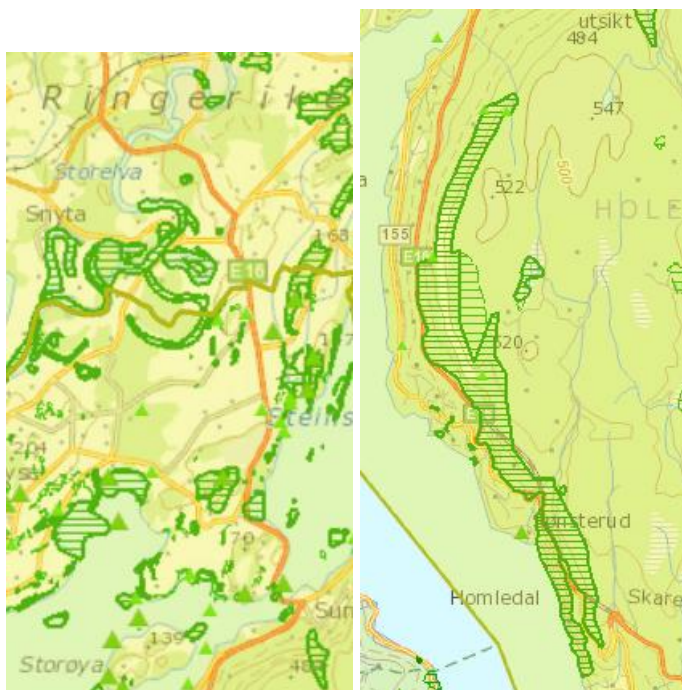
Kjent, stor forekomst av den kritisk trua soppen svartgubbe (CR), samt den sterkt trua planta bittergrønn (EN). Det er også funnet en rekke andre rødlistete sopparter her.

Vi vil også påpeke at det er kartlagt flere Mis-biotoper (Miljø i skogbruket) i området (figur 2).

Figur 2. MiS-biotoper i området. Brunt = rik bakkevegetasjon, grønt – liggende død ved, magenta = eldre lauvsuksesjon, blått = rikkbarkstrær og rød trekant = miljøtiltaksenhet (område hvor det er inngått avtale om «langsigtig bevaring av miljøverdier» med statstilskudd. Tatt fra Naturbase 11.2.2014.

Samt kartlagte naturtyper etter DN håndbok 13 (figur 3).

Figur 3. Kartlagte naturtyper etter DN-håndbok 13. Mørk grønn = svært viktig og viktig (punkt= trekant, skravur= område), lys grønn = lokalt viktig.

Vi forventer også at Miljødirektoratet vurderer verdiene som områdene i Hole har som geologiske referanseområder fra kambro-silur-tiden. Se f.eks. :

http://www.nhm.uio.no/forskning/samlinger/geologi/databaser/oslo_litostrat/docs/hole_grp.html

http://www.nhm.uio.no/forskning/samlinger/geologi/databaser/oslo_litostrat/docs/sundvollen_fm.html

BEHOV FOR YTTERLIGERE KARTLEGGING

Ved nyere utbyggingsprosjekter øker kravene til gode konsekvensutredninger. SABIMA forventer at Miljødirektoratet legger opp til utredninger som skal følge kravene i naturmangfoldloven om bevaringsmål for arter og naturtyper, samlet belastning og påvirkninger av verneområder. For å kunne oppfylle disse kravene er det viktig med mer kunnskap. Heldekkende kartlegging er derfor nødvendig.

Vi gjør oppmerksom på hvordan dette konkretiseres f.eks. i forbindelse med utbygging av ny E 18 i Porsgrunn og Bamble (Kommunedelplan – planprogram

http://www.vegvesen.no/attachment/605713/binary/952802?fast_title=Planprogram+KDP+E18+Langangen-Rugtvedt+etter+oppretting_27+03_reduert.pdf). Her ser vi et helt annet

utredningsprogram enn det vi hittil har sett på Ringerike. Eksempelvis her ved konsept 5:

Utredningsbehov

Naturmiljø skal utredes med vekt på enkeltlokaliteter og landskapsøkologiske trekk. Utredningen skal belyse omfang med tanke på arealbeslag, forurensning og oppsplitting av naturområder. Verdisetting av naturmiljøkategoriene følger i stor grad metode i håndbøker fra Direktoratet for naturforvaltning/ Miljødirektoratet. Konsekvensutredningen skal også omtale forhold i anleggsperioden.

Det videre arbeidet med naturmiljø skal ha som mål å tette hullene i eksisterende kunnskapsgrunnlag, jf. teksten over samt verdianalysen. Utredningene krever feltundersøkelser spredt over en stor del av feltsesongen; fra oppstart i mars/april (sporing, andre viltregistreringer) til september (soppsesong).

Prioriterte naturtyper

Kalkområdet på Eidanger har stort potensial for sjeldne arter/naturtyper og må suppleres med grundige kartlegginger av alternativer som blir med inn i KU-fasen. På Bergsbygdlandet forventes et stort tilfang av naturtypelokaliteter. Både på Eidanger og i Bergsbygda skal utvalgte naturtyper være et viktig fokus.

Spesialistkartlegginger

Noe artsdokumentasjon og vurdering av potensial for sjeldne/trua arter inngår i standard naturtypekartlegging. Ved nærføring/inngrep i kalkområder (særlig påhuggsområder i kalkskrenter) og verneområder på Eidangerhalvøya kreves særskilt grundige kartlegginger med fokus innen artsgruppene insekter, sopp, mose og lav. Dette er nødvendig for en sikker verdifastsettelse, og dermed for sikker konsekvensvurdering. Videre er dette nødvendig grunnlag for eventuell senere søknadsprosess for grensejustering av verneområder eller frigivelse av utvalgte naturtyper, dersom dette ikke kan unngås.

Ferskvann

Undersøkelser av biologisk mangfold i ferskvann som faller utenfor vanlig naturtypekartlegging skal gjennomføres. Anadrome strekninger vil ha et spesielt fokus, og undersøkelsen omfatter innhenting av eksisterende informasjon, nye feltundersøkelser, vurdering av konsekvenser i anleggs- og driftsfase samt beskrivelse av avbøtende tiltak. Vegens bidrag til forurensning av

Dagens situasjon, vesentlige virkninger og utredningsbehov

Side 39

E18 Langangen-Rugtvedt

Kommunedelplan

Planprogram

nedbørsfelt/vannforekomster skal belyses. Informasjon om økologisk tilstand innhentes og påvirkning gjennom tiltaket skal beskrives.

Vilt

Det skal gjennomføres informasjonsinnhenting og ny datafangst som belyser viltverdiene, både hjortevilt og andre sårbare/kravfulle arter. Dette er særlig viktig i Bergsbygda, jf. beskrivelsen av tiltakets virkning. Løsninger for faunapassasjer som del av grønn infrastruktur på tvers av ny E18 er et tema for begge konseptene.

For alle vilkategorier bygger utredningen både på eksisterende, kvalitetssikret informasjon og nye registreringer. Feltundersøkelser vil gjennomføres for å identifisere viktige trekkveier som kan påvirkes av tiltaket, aktive og potensielle leikområder for skogsfugl, funksjonsområder for hakkespetter og reirplasser for de viktigste artene av rovfugler og ugler.

Dokumentasjon ved inngrep i verneområder, samt økologisk kompensasjon

Det har ikke vært mulig å tegne korridorer som utelukker inngrep i Frierflogene NR og/eller Blekebakken NR, jf. silingsrapporten. Slike inngrep vil stride mot verneformålet og er ikke en typisk dispensasjonssak innenfor eksisterende reservatgrenser, jf. NML § 48. Slike inngrep vil sannsynligvis kreve grenseendring (forskriftsendring). Det må foreligge et detaljert planforslag før en slik søknad kan vurderes. Statens vegvesen mener at KU-fasen primært må presentere dokumentasjon som er egnet til å fastslå konsekvensene ved valg av ulike traseer og brutyper. Dette krever en ekstraordinær naturfaglig kartleggingsinnsats, jf. utredningsprogrammets omtale av «spesialistkartlegginger». Det forutsettes en tett kontakt med Fylkesmannen i Telemark i den videre prosessen.

I tillegg til generelle naturinngrep og inngrep i naturtyperlokalteter, kan det påkomme inngrep i utvalgte naturtyper etter NML og i området vernet i medhold av NML. Tiltakshaver kan pålegges å bære kostnadene ved fysisk kompensasjon for de naturverdiene som forringes eller ødelegges helt. Kompensasjonen kan være i form av ivaretagelse, opprettelse eller utviklingen av erstatningsarealer eller opparbeidelse av tilsvarende økologiske funksjoner. Det pågår et utredningsarbeid i regi av samferdselsdepartementet som skal vurdere å gi anbefalinger for hvordan det skal jobbes videre med fagfeltet økologisk kompensasjon i samferdselssaker.

SABIMA mener et tilsvarende beslutningsgrunnlag må foreligge når det gjelder Ringerike. I tillegg til at det må være heldekkende kartlegging for anbefalte trasévalg, må det gjøres spesialkartlegginger for viktige områder og artsgrupper.

Vi vil nedenfor peke på både geografiske områder og artsgrupper som trenger betydelig bedre kartlegging. Vi regner det opp punktvis:

- Undersøkelse og kartlegging av **kalkkrevende moser** (både på kalkrikt berg og kalkrik jord), spesielt i området Gjesval –Fekjær - Kroksund. Det er potensielle voksesteder for en rekke rødlistearter innen slektene *Acaulon*, *Encalypta*, *Pterygoneureum*, *Weissia*. Det foreligger bare fragmentarisk kunnskap om denne artsgruppen i dag. Flere gamle funn antyder at Hole kan være et kjerneområde for slike mosearter.
- Undersøkelse og kartlegging av **kalkkrevende skorpelav og makrolav** på kalkrikt berg og jord, spesielt på strekningen fra Rørvik via Kroksund, Gjesval, Borgenmoen til Kjelleberget. Det er kun spredte registreringer som er kjent i dag, men det er stort potensial for minst 20 truede og sårbare arter (CR-VU) i slektene *Anema*, *Caloplaca*, *Collema*, *Lempholemma*, *Lobothallia*, *Petractis*, *Phaeophyscia*, *Placynthium*, *Squamarina*, *Thallinocarpon*, *Thyrea* og *Toninia*.
- **Insektundersøkelser** som innbefatter systematisk fellefangst og søk etter substratspesialister, er påkrevet for hele strekningen Skaret - Hønefoss. Potensialet vil være særlig stort for biller, veps og tovinger, men andre grupper må inkluderes så langt det er mulig. Vi vil særlig framheve den varme Krokskogskrenten, men også sandfuruskoene på moene og Gjesvalåsen. Områdene ved Busund er delvis kartlagt og det er påvist flere svært sjeldne arter her. Det er også her behov for en mer systematisk undersøkelse.
- Undersøkelser av **sandfuruskoer** på moene i området. Det er flere store moer som blir berørt av de aktuelle traséer. Noen av dem er intakte, mens f.eks. Lamoen har store inngrep allerede. Biofokus pekte i 2009 på at sandfuruskoer var meget dårlig fanget opp i vernesammenheng og er til dels dårlig kartlagt. Det gjelder også for Ringerike. NINA har bl.a. et pågående prosjekt for å kartlegge sopp i sandfuruskoer (delvis finansiert av Artsprosjektet). Det er en lang rekke rødlistete og andre sjeldne mykorrhizasopper knyttet til slike miljøer, deriblant slørsopper *Cortinarius*. Det er et stort behov for en kartlegging av både sopp og insekter på moene fra Prestemoen i nord til Borgenmoen i sør.
- Kartlegging av **trelevende lav- og mosearter** i Krokskogskrenten. Her er det indikasjoner på mange sjeldne arter som kan bli berørt av utbyggingene.

SABIMA vil også understreke at i den grad økologisk kompensasjon blir tatt i bruk, skal grundige kartlegginger skje både av det arealet som skal kompenseres og evt.

erstatningsareal. På grunn av de spesielle forholdene nord for Tyrifjorden, må erstatningsarealer ligge i nærområdet.

MILJØVIRKNINGER AV TILTAKENE

Vi forventer at Miljødirektoratet vurderer de planlagte tiltakene opp mot internasjonale mål for biomangfold og klima. Aichimålene for biomangfold er særlig relevante her. Vi vil i denne sammenhengen også nevne internasjonale konvensjoner som Norge har ratifisert, spesielt Ramsar-konvensjonen som omhandler våtmarker og migrerende fugler.

Når det gjelder planlegging av Ringeriksbane (jernbane), virker det som det er et ensidig fokus på strekningen Oslo-Bergen, og en forkortelse av denne. Vi forventer at Miljødirektoratet også ser på muligheten for løsninger som vil kunne revolusjonere kollektivtrafikken på det sentrale Østlandet. Vi tenker på en ringjernbane som inkluderer Gjøvikbanen (Oslo-Nittedal-Lunner) og Randsfjordbanen (Lunner –Hønefoss – Vikersund –Hokksund – Drammen). Hvilke framtidige scenarier for klimautslipp ser man i denne forbindelse?

Det må også gjøres vurderinger av lokal støy og forurensing i de ulike scenarier, og hvordan ulike alternativer for vei og jernbane gjensidig påvirker hverandre. Fra SABIMAs synspunkt virker det som en framføring av fire-felts motorvei vil gi størst negative virkninger både på klima, støy og lokal forurensning.

OPPSUMMERING

SABIMA vil avslutningsvis understreke det sterke konfliktnivået mellom målsetninger om bevaring av biologisk mangfold og samferdselsutbygging i Ringeriksområdet.

Det vil berøre en lang rekke funn av truede og sårbare arter, svært viktige naturtyper, eksisterende og foreslåtte verneområder, prioriterte arter og utvalgte naturtyper. Området må kartlegges grundigere, slik at kunnskapsgrunnlaget er tilfredsstillende i forhold til kravene i naturmangfoldloven.

Vi mener det er mulig å gjennomføre utbygginger ved å legge jernbane via Nittedal og Hadeland til Hønefoss, og videre at det er mulig å gjennomføre et forbedret 0-alternativ for E 16. Alternativene som ble foreslått i den tidligere kommunedelplanen var helt uforenlige med nasjonal politikk og internasjonale avtaler om bevaring av biologisk mangfold.